

Què escoltarem avui?

preparació per als concerts del cicle simfònic

CONCERT 6

Divendres, 4 de febrer de 2011 · Teatre Principal de Sabadell
Dissabte, 5 de febrer de 2011 · Palau de la Música Catalana de Barcelona

Orquestra Simfònica del Vallès

Víctor Pablo Pérez, director convidat

Franz Joseph Haydn (1732-1809)

I

Simfonia núm. 6, en re major, "Le matin"

I. Adagio - Allegro

II. Adagio - Andante - Adagio

III. Menuet i Trio

IV. Finale: Allegro

Robert Schumann (1810-1856)

II

Simfonia núm. 4, en re menor, op. 120

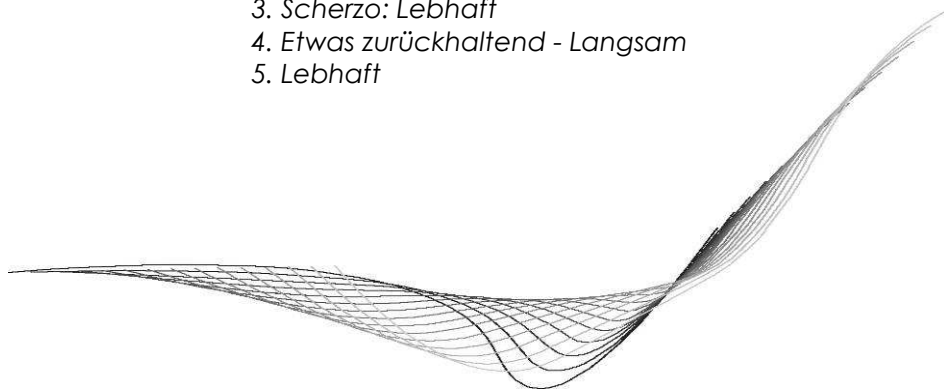
1. Ziemlich langsam - Lebhaft

2. Romanze: Ziemlich langsam

3. Scherzo: Lebhaft

4. Etwas zurückhaltend - Langsam

5. Lebhaft

Què escoltarem avui? va dirigit a tothom que desitgi saber més sobre els autors, les obres i els intèrprets que intervenen en cada un dels concerts del nostre *cicle simfònic*. Veureu com tot plegat pren el màxim sentit quan vingueu a escoltar-nos.

Al final, hi apuntem unes quantes *propostes didàctiques* per a ús dels docents, una breu llista de *fonts d'informació* que són llocs on podreu aprofundir en els temes que haurem tractat, *entreteniments* i un *pont de contacte* entre vosaltres i nosaltres.

Índex

1. Presentació	5. Propostes didàctiques
2. Els compositors	6. Fonts d'informació
3. Les obres	7. Entreteniments
4. Els intèrprets	8. Fonts consultades
	9. Contacta amb nosaltres

1 Presentació

Heu pensat mai quantes vegades la "llibertat", aquesta condició tan necessària, queda ofegada per altres circumstàncies? Aquesta temporada, en cada un dels concerts del nostre cicle simfònic hem volgut destacar la seva presència en un àmbit diferent. En el concert d'avui relacionem "llibertat" amb "bogeria".

La llibertat en la bogeria

Hi ha una part del món que viu a l'altre costat de la realitat, en un entorn on les coses no són com les veiem nosaltres, on la gravetat és horitzontal, on el temps no existeix de la manera que nosaltres el percebem... Hi ha una part del món que ens mostra el misteri de la lucidesa i alhora el misteri de la manca de lucidesa.

Robert Schumann va ser un de tants éssers que en aquest món van fer un viatge sense retorn de la lucidesa a la manca de lucidesa, de la gravetat a la immortalitat, del pes dels homes i les dones d'aquest món, a la llibertat dels qui ja no convenen amb el temps nostre ni amb les lleis nostres.

Hi ha una rara llibertat en la bogeria que el romanticisme exaltà fins al paroxisme i que continua clamant alguna cosa indesxifrable.

Aquesta serà la nit dedicada a tots els Schumann que ens acompanyen en aquesta llarga aventura de la vida, tot evidenciant les nostres profundes crisis identitàries i obrint la necessitat d'un ferm compromís amb la diferència.

Jordi Cos
President de l'Orquestra Simfònica del Vallès

La llibertat existeix tan sols en la terra dels somnis.

Johann Christoph Friedrich von Schiller (1759-1805)

El programa

Orquestra Simfònica del Vallès

Víctor Pablo Pérez, director

- Franz Joseph Haydn** (1732-1809) **I**
Simfonia núm. 6, en re major, "Le matin"
- I. Adagio - Allegro*
 - II. Adagio - Andante - Adagio*
 - III. Menuetto e Trio*
 - IV. Finale: Allegro*
- Robert Schumann** (1810-1856) **II**
Simfonia núm. 4, en re menor, op. 120
- 1. Ziemlich langsam - Lebhaft*
 - 2. Romanze: Ziemlich langsam*
 - 3. Scherzo: Lebhaft*
 - 4. Etwas zurückhaltend - Langsam*
 - 5. Lebhaft*

On podem escoltar aquest concert?

Divendres, 4 de febrer de 2011, 21.30 h · Teatre Principal (Sabadell)

Dissabte, 5 de febrer de 2011, 19.00 h · Palau de la Música Catalana (Barcelona)

2 Els compositors

Franz Joseph Haydn

Rohrau (Baixa Àustria), 1732 – Viena, 1809

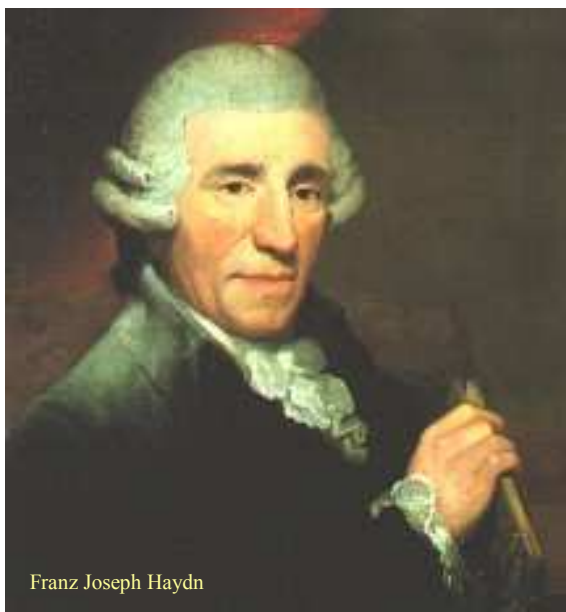
Franz Joseph Haydn, músic de tarannà humil i finíssim sentit de l'humor, és considerat una de les grans figures de la història de la música. Gràcies a la seva llarga vida va poder ser testimoni de l'evolució dels estils musicals des del final del Barroc fins a l'inici del Romanticisme passant pel Classicisme. Juntament amb Wolfgang Amadeus Mozart, se'ls considera els principals forjadors d'aquest estil, i a ell personalment se li atribueix la concreció de les formes de la simfonia i del quartet de corda, que tindran una importància cabdal en els períodes de la història de la música posteriors.

Franz Joseph Haydn, en un segell alemany de 1959

Biografia

El seu pare, tal com també ho havia estat el seu avi, era cotxer d'una família noble. Juntament amb la seva mare, cuinera de professió, els agradava cantar en les vetllades a casa seva. De seguida s'adonaren de les aptituds per a la música de Joseph, el segon dels seus dotze fills —el sisè, Michael, també seria un gran compositor— i l'enviaren a Hainburg a casa d'un parent, mestre d'escola, per tal que desenvolupés els seus coneixements musicals.

Franz Joseph Haydn

Després va ser elegit per a cantar al cor de nens de la catedral de Viena, on va passar vuit anys. Allí es feia notar per les seves entremaliadures i l'any 1748, quan va canviar la veu, prenent-ne una com a pretext el varen expulsar.

Així, quan tenia amb prou feines setze anys, es va trobar al carrer i sense recursos, i es va haver d'espavilar. Es guanyava la vida fent classes i tocant el violí i l'orgue.

Va aconseguir instal·lar-se a les golfes d'una elegant mansió de Viena on vivien algunes personalitats importants. Una d'elles era el gran cantant i compositor d'òperes Nicola Porpora¹, que el va contractar com a músic acompanyant i li donà unes lliçons de música que foren fonamentals per a ell. Pel seu

compte, Haydn també va estudiar el mètode *Gradus ad Parnasum* de J. J. Fux².

Gràcies a les influències d'una veïna aristocràtica del mateix edifici, va ser contractat com a músic successivament a diverses cases nobles de diferents localitats; en una d'elles, va compondre els seus primers quartets de corda (l'any 1755), i en una altra, la del comte Morzin (a Bohèmia), va compondre la seva primera simfonia (es creu que va ser cap a 1757 o 1758).

L'any 1760 es va casar. La seva dona tenia mal caràcter i poc interès per la música. El matrimoni no va tenir fills i varen acabar anant a viure separats l'any 1797.

L'any 1761 va ser contractat com a mestre de capella (*Kapellmeister*) pels prínceps d'Esterházy. Al seu palau (primer a Eisenstadt i després a Esterháza), hi va passar 29 anys, quasi sense sortir-ne, a excepció de breus viatges a Viena, on va fer amistat amb la família Mozart, pare i fill. El palau d'Esterháza disposava d'un teatre, un teatre de marionetes i una orquestra. Durant aquests anys, va compondre la major part de les seves obres.

L'any 1791, en morir el seu protector, el príncep Nicolaus d'Esterházy, el seu successor, no gaire motivat per la música, va desmantellar l'orquestra. A Haydn li varen mantenir el contracte però sense obligacions i, aleshores, alliberat de compromisos, va acceptar una invitació que tenia pendent per anar a Londres. Allí va estrenar amb un èxit clamorós sis simfonies (números 93 a 98) que va escriure per a l'ocasió. També va ser investit doctor

¹ Nicola Antonio Porpora (1686-1768). Compositor napolità d'òperes barroques i professor de cant. Entre els seus alumnes hi trobem els *castrati* Farinelli, Senesino i Caffarelli.

² Johann Joseph Fux (1660-1741). Destacat compositor, teòric i pedagog musical austríac de l'última era del Barroc.

honoris causa per la Universitat d'Oxford. De tornada, va passar per Bonn on va conèixer el jove L. V. Beethoven que ben aviat passaria a ser alumne seu.

Entre 1794 i 1795 va fer un segon viatge a Londres, on va estrenar unes altres sis noves simfonies (números 99 a 104) i va tenir ocasió d'escoltar alguns oratoris de G. F. Händel. De tornada va passar per Hamburg amb la il·lusió de conèixer C. P. Emanuel Bach³, un dels compositors que més admirava, però, dissortadament, feia set anys que havia mort.

L'any 1797 va comprar una casa en una barriada de Viena on passaria la resta de la seva vida. Encara va compondre un himne imperial (que des de 1922 passaria a ser l'himne nacional alemany) i dos grans oratoris. A partir de 1801, va deixar de compondre però continuava rebent moltes visites, entre elles la de la vídua de Mozart amb el seu fill. Va morir l'any 1809, a l'edat de setanta-set anys, pocs dies després de l'entrada a Viena de Napoleó. Al cap de poc, en una cerimònia en homenatge seu es va interpretar el *Rèquiem* de Mozart.

La simfonia i el quartet de corda

Així com sembla ser del tot cert que Haydn va ser l'inventor del quartet de corda, en el cas de la simfonia no podem afirmar el mateix, encara que és innegable que el seu mèrit va ser potenciar-la i divulgar-la fins a col·locar-la en el lloc primordial que des de llavors ha ocupat en la música d'Occident.

Sembla que cal buscar l'origen de la simfonia en les obertures instrumentals de les òperes, constituïdes per tres moviments, que es varen començar a tocar com a peces autònomes. Va tenir uns pioners en el compositor alemany Johann Stamitz (1717-1757) al capdavant de l'escola de Mannheim, i en alguns compositors austríacs de la mateixa època⁴. Però sembla demostrat que va ser Leopold Hoffmann (1738-1793), a Leipzig, i no pas Haydn, qui va establir el model de la simfonia en quatre moviments diferenciant-la definitivament de l'obertura d'òpera. Els moviments quedaren fixats en la següent forma:

- 1 - Ràpid (*allegro*), precedit opcionalment d'una introducció lenta
- 2 - Lent (*andante* o *adagio*)
- 3 - *Minuetto* (que més endavant s'acceleraria i derivaria en l'*scherzo*)
- 4 - Ràpid (*allegro*, sovint de tipus rondó)

La majoria de les primeres simfonies de Haydn tenien només tres moviments i, per les seves característiques d'estil, sembla que es pot descartar que s'inspirés en l'escola de Mannheim. El més probable és que s'inspirés en alguns dels seus contemporanis austríacs.

Obres

La seva producció és vastíssima. Podem mencionar tres oratoris (el més conegut és *La creació*), catorze misses i innumerables obres vocals, religioses i laiques. Cent quatre simfonies, setze obertures i nombrosos concerts (quinze per a teclat, vuit per a violí, cinc per a violoncel, un per a contrabaix...). Vuitanta-quatre quartets de corda, trenta-un tríos amb piano, seixanta sonates per a piano i moltes altres obres per a gran diversitat de formacions de cambra.

³ Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788). Compositor alemany, el segon dels onze fills de Johann Sebastian Bach i Maria Bàrbara. La seva producció s'inclou en l'estil galant i l'estil sensible, i, parcialment, en el classicisme, del qual és considerat precursor.

⁴ Els més destacables d'aquests autors austríacs varen ser: G. C. Wagenseil (1715-1777), F. L. Gassmann (1729-1774), i el músic d'origen espanyol Carlos Ordóñez (1734?-1786).

Robert Schumann

Zwickau (Saxònia, Alemanya), 1810 – Endenich (prop de Bonn), 1856

Robert Schumann és una de les personalitats musicals més representatives de l'esperit del Romanticisme. La seva inestabilitat mental i emocional, el seu temperament apassionat i el fet d'haver protagonitzat un dels contes d'amor més bonics de la història de la música el fan mereixedor d'aquest mèrit. És un inspiradíssim compositor de peces curtes per a piano i un dels més grans mestres del lied, la cançó romàntica.

Entorn cultural: el Romanticisme

Aquest nou moviment apareix a Alemanya a finals del segle XVIII i ràpidament s'escampa per tot Europa. El Romanticisme dóna prioritat a la sensibilitat i les emocions per davant del racionalisme propi del pensament il·lustrat del període anterior, el classicisme.

Com a moviment capdavanter del Romanticisme, neix l'*Sturm und Drang* ("tempesta i passió", en alemany), moviment artístic i intel·lectual que reivindica el drama i el misteri. El "jo" de l'individu es revalorava; es recuperen i posen de moda temes com la nit, els boscos, la natura, la inspiració... Actuen com a profetes del moviment els grans poetes Schiller⁵ i Goethe⁶, amb els seus herois d'ànima generosa i de sentiments irrenunciables, sensibles a les petites coses (l'any 1784, la publicació de l'obra *Werther*, de Goethe, va seguida d'una onada de suïcidis).

Robert Schumann, pels volts de 1850

Biografia

Robert Schumann neix en el si d'una família benestant i envoltat de llibres, ja que el seu pare, home molt culte, era llibreter. A Robert, el petit de cinc germans, ben aviat l'apassiona la lectura. Quan té nou anys, assisteix a una representació de *La flauta màgica* de Mozart i a un concert de piano del gran virtuós Ignaz Moscheles i se li desperta la vocació de concertista.

Casa natal de Robert Schumann, a Zwickau

Schumann viu immers en l'ambient de l'*Sturm und Drang* i de seguida se n'impregna. Desenvolupa un caràcter plenament romàntic, apassionat per la música, la poesia, la pintura i la filosofia. Escriu un "diari" personal on aboca totes les seves inquietuds i el seu turbulent món interior, un veritable ideari romàntic. Per tal d'articular les seves contradiccions internes, crea dos personatges contraposats, Eusebius i Florestan, que l'acompanyaran tota la vida i que li

⁵Johann Christoph Friedrich von Schiller (1759-1805). Poeta i escriptor alemany del període romàntic.

⁶Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832). Poeta i escriptor alemany, funcionari de la Cort de Weimar.

serveixen per expressar els seus pensaments contradictoris. Fins i tot arriba a fer-los discutir entre ells. Aquest desdoblament de la personalitat, present en molts d'altres artistes romàntics, portat a l'extrem pot desembocar en profundes crisis depressives i fins i tot en el suïcidi. Schumann acaba convertint-se en un dels militants més actius del moviment romàntic.

Schumann esdevé un gran lector i adquireix una gran facilitat per a l'escriptura. S'aprèn de memòria i recita sovint *Faust* de Goethe de dalt a baix. Per aquest motiu, els seus amics li posen el sobrenom de Mefisto. Crea un grup que es reuneix per discutir temes filosòfics i recitar versos. Amb el pseudònim de Robert de Mulda comença a escriure poemes, algunes obres de teatre, una novel·la...

Tot d'una, l'any 1826, s'enfonsa en una crisi de malenconia i d'ansietat, d'indecisió sobre el seu futur i sobre la seva vocació artística (poeta? escriptor? músic?). Finalment, coneix l'obra de Jean Paul⁷ i s'identifica tant amb aquest autor que arriba a creure's que és el seu doble. Això l'ajuda a retrobar la seva personalitat generosa i apassionada.

Poc després, una germana seva es suïcida, i el seu pare mor sobtadament d'un atac de cor. La seva mare decideix enviar-lo a Leipzig a estudiar la carrera de dret (1828). A Schumann no li interessien els estudis i a Leipzig es sent desplaçat, però assisteix a reunions culturals i coneix Friedrich Wieck, un reputadíssim professor de piano. Es posa a les seves mans i s'aboca a l'estudi d'aquest instrument. A través de Wieck coneix en profunditat l'obra de J. S. Bach, de Beethoven i de Schubert. Després, se'n va a viure a Heidelberg per estudiar a la universitat i comença a fer-se molt popular per les seves improvisacions amb el piano. Fa un viatge a Itàlia, travessant els Alps a peu. Allí pot escoltar el gran violinista Niccolò Paganini i confirma la seva vocació de músic.

L'any 1830, a instàncies de Friedrich Wieck, abandona definitivament els estudis de dret per dedicar-se plenament a la música. S'instal·la a la casa dels Wieck, a Leipzig, i també contacta amb un professor de composició. Estudia el piano fins a l'extenuació. És tanta la seva obsessió que, per dominar la independència del quart dit de la mà dreta, es lliga el tercer dit, se'l lesiona i li queda limitat per sempre més (és l'any 1832).

Amb això, es veu apartat de la carrera de concertista i s'encamina cap a la composició. Mor un altre germà seu i entra en una nova crisi depressiva que el duu a les portes del suïcidi. Torna al costat de la seva mare i aconsegueix restablir-se. Altre cop a Leipzig, s'incorpora amb gran energia a la vida social i cultural de la ciutat, i funda una combativa revista dedicada a defensar les noves idees romàntiques (*Neue Musikalische Zeitschrift*) que de seguida tindrà gran ressò.

Robert Schumann, l'any 1839

L'any 1835, Schumann s'adona que està perdudament enamorat de la filla del seu professor, Clara Wieck, de setze anys —ell en té vint-i-cinc—, a la qual coneix des que era

⁷Jean Paul és el pseudònim utilitzat per Johann Paul Friedrich Richter (1763-1825). Escriptor i pedagog alemany, gran admirador de l'escriptor i pensador francès del temps de la Il·lustració, Jean-Jacques Rousseau.

una nena. Clara s'ha revelat com una concertista de piano de primera fila. A Robert l'envaeix un estat exaltat d'optimisme i de felicitat i sembla que tot gira al seu favor. Fa amistat amb Chopin i amb Mendelssohn, i comença a compondre a un ritme frenètic (d'aquest període provenen la majoria de les seves obres mestres). L'any 1838 es trasllada a Viena amb la seva revista, i coneix el fill de Mozart i el germà de Schubert. Per desgracia, el pare de Clara s'oposa obstinadament al matrimoni. Entre 1839 i 1840 Robert manté un plet per difamació contra el senyor Wieck que finalment es resol a favor del jove compositor. Al cap de cinc anys de lluites i patiments per defensar el seu amor, Clara i Robert es casen, el dia abans que Clara faci vint-i-un anys. Tot seguit, comencen una tranquil·la i feliç vida conjugal que els donarà vuit fills.

Clara Wieck, en un retrat de l'any 1840

L'any 1843, Mendelssohn contracta Schumann com a professor del nou conservatori de Leipzig. Resulta ser un pèssim pedagog i plega al cap d'un any. Fa una gira per Rússia amb Clara, i viuen cinc anys a Dresden. Entre 1850 i 1854 fa de director d'orquestra a Düsseldorf i li va tant malament que acaba patint trastorns nerviosos. Pateix un cert acomplexament en contrastar el seus fracassos amb els èxits de la seva dona. Econòmicament, les coses van empitjorant. El seu estat mental passa moments d'inestabilitat.

L'any 1853 fa amistat amb el jove compositor Johannes Brahms i li dedica una gran lloança en la seva revista. L'any següent, Brahms i el seu amic, el violinista Joachim, organitzen a Hannover un festival dedicat a la música de Schumann que resulta ser un gran èxit. Brahms professarà sempre un tendre afecte per la parella.

Aquell mateix any 1854, un dia, tot d'una, Robert Schumann s'aixeca de la taula on treballa i es llança al Rin amb la intenció de suïcidar-se. És salvat en l'últim moment per uns barquers. Ingressa a una residència per a malats mentals, prop de Bonn. Clara, embarassada del seu vuitè fill, no serà autoritzada a visitar-lo fins al cap de dos anys. Pocs dies després, atès per ella i per Brahms, Robert Schumann mor. És el més de juliol de l'any 1856.

Clara Wieck (1819-1896)

Va ser una de les grans pianistes de la seva època, i té el mèrit afegit de ser un exemple de dona compositora en uns temps en què això era molt rar. Va compondre música per a piano (entre altres obres, un concert), música de cambra i lieder. Va ser sempre una gran divulgadora de la música del seu marit.

La música de Robert Schumann

Schumann admira l'estil de Schubert i de Mendelssohn, i elogia les figures emergents de Chopin i Brahms.

No es sent còmode amb les grans estructures musicals i prefereix les petites formes. Les seves obres mestres són les peces curtes per a piano i sobretot els lieder de 1840. Els lieder, en ser cançons, li ofereixen l'oportunitat de fusionar les seves dues grans passions: la música i la poesia. Pel que fa a la música de cambra, en general no aconsegueix la mateixa excel·lència.

Pel fet que sovint posi títols evocadors a les seves obres no hem de pressuposar que siguin descriptives: molts cops els posava després de compondre-les.

En les obres extenses, mostra una tirada a l'ús de la variació i a la juxtaposició d'idees. Schumann ha aixecat sovint polèmica per la seva manera d'instrumentar, considerada a vegades com a inapropiada o excessiva.

Obres

Una òpera (*Genoveva de Bramante*, Leipzig, 1850), música escènica per a *Manfred*, i música escènica per a *Faust*, de Goethe. Una vintena d'obres per a solistes, cor i orquestra. Quatre simfonies, un concert i un *Concerstück* per a piano i orquestra, un concert per a violí i un concert per a violoncel.

Un quintet, dos quartets i dos tríos amb piano. Tres quartets de corda.

Moltes composicions per a piano (entre elles *Papillons*, *Carnaval*, *Kinderszenen*, *Estudis simfònics*, *Fantasia*, *Kreiseriana*, tres sonates i l'*Àlbum per a la joventut*).

Dos-cents seixanta *lieder*, amb els cicles *Liederkreis* op. 24; *Liederkreis* op. 39 (*Mondnacht*); *Frauenliebe und Leben*; *Dichterliebe*, *Myrthen*, etc.

Obres per a cor o conjunts vocals, etc.

Va escriure un munt d'articles sobre música i cultura en la seva revista, des d'on va exercir la crítica musical. En aquest camp va ser molt apreciat i respectat.

3 Les obres

Simfonia núm. 6 en re major, "Le matin"

Franz Joseph Haydn (1732-1809)

Quan Haydn va establir-se al castell dels prínceps d'Esterházy a Eisenstadt, el primer que va compondre fou un grup de tres simfonies que comparteixen una característica especial: inclouen parts de caràcter virtuosístic per a instruments solistes. La seva estructura és una barreja de *concerto grosso*, *divertimento*, concert, *suite* i simfonia.

El fet que aquestes tres obres formin un cicle i tinguin subtítol ("Le matin", "Le midi" i "Le soir", —El matí, El migdia i La tarda, expressat en llengua francesa—) els confereix un caràcter programàtic. Tot fa pensar que Haydn les va compondre influenciat pel coneixement de l'*opus 8* d'Antonio Vivaldi, on hi ha incloses *Les quatre estacions*. El compositor venecià va dedicar aquesta obra al comte Morzin i, tal com hem vist, Haydn, va treballar també per a aquest comte i va poder estudiar la partitura a la seva biblioteca. Tot i això, el caràcter descriptiu d'aquestes obres no resulta mai gaire evident. Una excepció la trobem al principi de la simfonia núm. 6.

Característiques de les obres compostes per Haydn durant la seva estada a Eisenstadt (1761-1765)

En aquella època, a part d'altres compromisos eventuais com ara ocupar-se de la música per a les festes, els balls i les recepcions, Haydn tenia la responsabilitat fixa de fer concerts alguns dies concrets de la setmana. Això suposava un ritme compositiu força intens. Es calcula que componia una mitjana de quatre simfonies a l'any.

Disposava d'una orquestra amb molts menys recursos que una orquestra simfònica actual: dues flautes (els seus intèrprets també podien tocar altres instruments), dos oboès, un fagot (que es podia ampliar a dos), dues trompes (més endavant, ampliadades a quatre), i les cordes (s'estima que un mínim de sis violins, dues o tres violes, tres violoncels i dos contrabaixos, que eren en realitat *violone*, un instrument similar però amb la corda greu afinada en do). Per a les ocasions especials, s'hi afegien trompetes i timbales que es contractaven entre els músics del poble.

Haydn, en cada nova composició, s'esforçava a sorprendre el seu auditori. Així, procurava utilitzar estructures, tempos, elements i procediments nous, inclòs el recurs al folklore dels Balcans, música d'ambient oriental que el fascinava. El seu estil musical es va caracteritzar per preferir durant molts anys els contrastos dinàmics bruscs entre *forte* i *piano* abans que la utilització de *crescendos* o *diminuendos* progressius, i per l'ús de forts accents (*fz*, *forzato*) generalment a contratemps, procediment que més tard adoptaria Beethoven de forma idèntica. En aquest període, va retornar a formes pròpies del barroc, molt populars però considerades en aquell temps com a passades de moda i que ell mateix ja quasi no utilitzava, com ara l'estil concertant, amb l'oposició entre *concertino* i *ripieno* típica del *concerto grosso*, i els passatges fugats.

Aquesta etapa es va acabar quan els prínceps d'Esterházy es varen traslladar amb tota la seva cort al nou i enorme palau que acabaven de fer-se construir, anomenat Esterháza. Això va coincidir amb la mort del seu vell *Kapellmeister*. Llavors, Haydn, que només era *viceKapellmeister*, fou promogut a aquest càrrec i va assumir la responsabilitat d'escriure també la música religiosa. Tot i la seva gran evolució posterior, Haydn ja mai més va retrobar del tot la fresca alegria, la calidesa i la innocència tan particulars d'aquella primera etapa.

La simfonia núm. 6, "Le matin"

És la primera del grup de les tres simfonies que Haydn va compondre quan va establir-se al castell dels prínceps d'Esterházy a Eisenstadt, l'any 1761. En concret, aquesta obra està composta per a una flauta, dos oboès, un fagot, dues trompes en re, corda (violins I, violins II, violes, violoncels i contrabaixos) i clavecí ad libitum.

Els seus moviments són:

1 – Adagio – Allegro. S'inicia amb una introducció en un ritme tranquil (adagio) en compàs de quatre temps, que, d'una manera força clara, evoca el naixement del dia.

El segueix un allegro en compàs de tres temps que inclou passatges de flauta i d'oboè amb caràcter de solo. Després del desenvolupament, en el moment de reexposar els temes en la tonalitat principal del moviment, la trompa reprèn la melodia que havia tocat abans la flauta.

2 – Adagio – Andante – Adagio. El moviment lent està format per un andante en compàs ternari emmarcat pel davant i pel darrera per un tema a ritme d'adagio, en compàs de quatre temps, que fa la funció d'introducció i de coda. El primer adagio i l'andante estan plens de passatges per a violí i violoncel solistes que li confereixen l'aparença d'un concert per a aquests instruments.

3 – Menuetto e Trio. El minuet és una dansa en compàs de tres temps, cerimoniosa i galant. Per tradició, sempre respecta una mateixa estructura:

- El minuet pròpiament dit està constituït per dues seccions i cada una d'elles es repeteix. En aquest cas inclou passatges en estil concertant: un solo de flauta amb acompanyament de violins i, en la segona part, un passatge amb només instruments de vent.

- El trio és una nova secció que segueix la primera exposició del minuet. Generalment, té un caràcter més relaxat. També està compost per dues idees que es repeteixen. En aquest cas, el trio comença amb un solo on contrabaix i fagot toquen junts. En la segona part, són

ajudats per la viola i el violoncel solistes. La resta de l'orquestra fa un lleuger acompanyament.

- Per acabar, es tornen a tocar les dues seccions del minuet però sense repeticions.

4 – Finale, Allegro. En compàs de dos temps, continua en l'estil concertant propi del *concerto grosso*, on els *tuttis* de l'orquestra s'alternen amb passatges de solo per a flauta, violoncel i violí de caràcter virtuós.

Simfonia núm. 4, en re menor, op. 120

Robert Schumann (1810-1856)

Quan Robert Schumann va anar a viure amb Clara, va sentir que amb el piano i els lieder no en tenia prou per expressar-se. La seva dona li aconsellà que provés nous camins. Va entrar en el terreny simfònic en el que tenia ben poca experiència. Es va proposar el repte de compondre en el llenguatge del Romanticisme una simfonia que superés les dels clàssics. L'any 1841 va emprendre la composició de la seva Primera simfonia, en si bemoll major.

L'estrena va ser un èxit i això l'animà a compondre algunes obres simfòniques més. Per celebrar el naixement de la seva segona filla i l'aniversari de Clara, va compondre una segona simfonia, però que no és la Segona simfonia que tots coneixem. Degut a la mala acollida que va tenir en la seva estrena, Schumann la va retirar, i l'any 1851 la va revisar i la va rebatejar amb el nom de Quarta simfonia, en re menor, op. 120.

Clara, en una publicació pòstuma de l'obra completa del seu marit de l'any 1881, va afirmar que la primera versió només era un esbós. Però Johannes Brahms, que considerava que la primera versió era millor, la va publicar l'any 1991 prescindint de la forta oposició de Clara, i va demostrar fins a quin punt anava errada.

Schumann preferia la versió revisada, que considerava "millor i més efectiva". La revisió va consistir principalment en modificar les transicions entre els diferents moviments. El quart moviment va quedar dividit en dos.

La versió de 1841 té només quatre moviments, amb les indicacions de tempo expressades en Italià:

- 1 - *Andante con moto - Allegro di molto*
- 2 - *Romanza: Andante*
- 3 - *Scherzo: Presto*
- 4 - *Largo - Finale: Allegro vivace*

La versió de 1851 té cinc moviments, amb les indicacions de tempo expressades en alemany:

- 1- *Ziemlich langsam - Lebhaft*
- 2- *Romanze: Ziemlich langsam*
- 3 - *Scherzo: Lebhaft*
- 4 - *Etwas zurückhaltend - Langsam*
- 5 - *Lebhaft*

Aquesta és la versió que podem escoltar en el nostre concert.

Encara hi ha una tercera versió, orquestrada per Gustav Mahler.

Els elements temàtics de les simfonies de Schumann són sempre d'una gran qualitat, i expressen perfectament el lirisme i la poesia del compositor.

Ja en la segona i en la tercera simfonia, Schumann es va esforçar en donar unitat a tota l'obra mitjançant la utilització d'uns escassos elements temàtics dels quals en deriven les melodies de tots els moviments.

En la Quarta simfonia aquest procediment s'exagera. Aquí, un únic motiu temàtic, a través de múltiples transformacions que no priven que segueixi sent sempre identificable, genera les melodies de tota l'obra. D'aquesta manera es construeix el que s'anomena una "forma cíclica". L'efecte és una gran sensació d'unitat que situa aquesta obra molt pel damunt de les simfonies de molts dels compositors romàntics de l'època. Es pot dir que Schumann aconsegueix fusionar la forma clàssica amb l'esperit romàntic.

4 Els intèrprets

Víctor Pablo Pérez, director convidat

Considerat pel públic i la crítica com un dels millors directors d'orquestra del panorama musical espanyol, va néixer a Burgos, féu els estudis al Real Conservatorio Superior de Música de Madrid i a la Hochschule für Musik de Munic, i també a centres d'Itàlia i Àustria. En tornar a Espanya el 1977 va ser nomenat director d'òpera i concertació de l'Escuela Superior de Canto de Madrid i, posteriorment, director titular de l'Orquestra Sinfónica de Asturias (1980-88).

La temporada 1987-88 va ser principal director convidat de l'Orquestra Nacional de España. Des del 1986 ha estat director titular i artístic de l'Orquestra Sinfónica de Tenerife (OST), càrrec que ha ocupat fins a la temporada 2005-06, i de la qual actualment és director honorari. Actualment també és director musical de l'Orquestra Sinfónica de Galícia (OSG).

En la seva intensa activitat discogràfica ha enregistrat obres de Mozart, Rossini, Xostakóvitx, Prokófiev, Dvorák, Falla, Luis de Pablo, Tomás Marco, Barbieri, Arrieta, Sorozábal, Gaos, Darias, Chueca, J. L. Turina, E. Halffter, Sierra, A. Paart, Villa-Lobos, Albéniz i Montsalvatge, alhora que ha recuperat per a les sales de concerts i el món del disc l'obra del compositor català Robert Gerhard (integral de les seves quatre *Simfonies*, *Don Quixot*, *Albada-interludi i dansa*, *Pedrelliana* i el ballet *Alegries*).

També ha dirigit en qualitat de convidat orquestres com la Philharmonia de Londres, Royal Philharmonic Orchestra, filharmòniques de Munic i Dresden, Orquestra de la Ràdio de Frankfurt, Orquestra Simfònica de Berlín, Simfònica de Jerusalem, RAI de Roma, orquestres de l'Accademia Nazionale di Santa Cecilia de Roma, Verdi de Milà, del Maggio Musicale

Fiorentino, Nacional de Lió, del Capítol de Tolosa de Llenguadoc, i també pràcticament totes les orquestres de l'Estat.

Amb aquestes i altres agrupacions s'ha presentat en festivals internacionals, com el de Canàries, Santander, Alacant, Peralada, Quinzena Donostiarra, Granada, Munic, Festival Schleswig-Holstein, Triennal de Colònia, Festival Mozart (la Corunya), Ibermúsica, Festival Bruckner (Madrid) i Festival Rossini de Pesaro. La temporada 2005-06 debutà al Teatro Real de Madrid, i darrerament ho ha fet al Gran Teatre del Liceu, amb gran èxit de públic i crítica amb *Manon de Massenet*. En tots dos teatres ha estat convidat novament: *Andrea Chénier* al Teatro Real (2010) i *La bohème* al Liceu (2012).

Ha estat distingit amb dos Premis Ondas amb l'Orquestra Sinfónica de Tenerife: el 1992, per l'enregistrament d'un disc monogràfic de Robert Gerhard; el 1996 com a reconeixement a la seva trajectòria discogràfica. També ha rebut el Premio Ojo Crítico i el Premio Nacional de Música (1995) en l'apartat d'interpretació. Igualment, li va ser lliurada la Medalla de Oro a las Bellas Artes. Amb l'OST va rebre el Cannes Classical Awards (1995), per l'enregistrament de les *Simfonies núm. 1 i 3* de R. Gerhard, en el si del Midem.

Du a terme la seva activitat discogràfica amb els segells Deutsche Grammophon, Decca, Harmonia Mundi, Auvidis, Naive i Opus Arte.

Entre els seus projectes lírics destaquen: *Werther* de Massenet, *Siegfried* i *Götterdämmerung* de Wagner, *Andrea Chénier* de Giordano, *Der Freischütz* de Carl Maria von Weber, *Le nozze di Figaro* de Mozart, *La bohème* de Puccini i *Simon Boccanegra* de Verdi.

Orquestra Simfònica del Vallès

L'Orquestra Simfònica del Vallès (OSV) va néixer l'any 1987 en el si de l'Associació d'Amics de l'Òpera de Sabadell. Un any més tard es convertí en l'única orquestra simfònica de

L'Estat espanyol organitzada empresarialment com a societat anònima laboral, en la qual els seus músics i treballadors són alhora els propietaris i els accionistes.

Aquest funcionament peculiar, absolutament pioner al nostre país, converteix l'OSV en una orquestra molt especial, una orquestra que viu, com cap altra, del seu públic, dels seus concerts, de la seva qualitat...

La seva intensa activitat —més de cent actuacions l'any— se centra, per un costat, a la ciutat de Sabadell, on l'OSV realitza la seva temporada de concerts simfònics i és alhora l'orquestra titular del cicle Òpera a Catalunya, i, per l'altre, al Palau de la Música Catalana, on s'ha consolidat el seu cicle Concerts Simfònics al Palau amb deu concerts anuals.

Com a reconeixement a la seva tasca de difusió i divulgació de la gran música simfònica, l'any 1992 rebé el Premi Nacional de Música, atorgat per la Generalitat de Catalunya.

L'Orquestra Simfònica del Vallès és membre de l'Asociación Española de Orquestas Sinfónicas (AEOS), l'associació que aplega les orquestres professionals espanyoles.

L'OSV està patrocinada per Fundació Banc Sabadell, Unnim Obra Social, Ajuntament de Sabadell, Establiments Viena i Bardet Grup, i rep el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i de l'Institut Català de les Indústries Culturals.

Han estat directors titulars de l'orquestra: Albert Argudo, del 1988 al 1992; Jordi Mora, del 1993 al 1997; Salvador Brotons, del 1997 al 2002; Edmon Colomer, del 2002 al 2005; i David Giménez Carreras, del 2006 al 2009. En l'actualitat, n'és el director titular Rubén Gimeno.

Rubén Gimeno, director titular de l'OSV

Des de la temporada 2009-10 és el director titular de l'Orquestra Simfònica del Vallès. Abans, durant gairebé una dècada, havia estat director de la Joven Orquesta de la Sinfónica de Galícia, càrrec que compaginava amb una plaça de violinista a l'Orquesta Sinfónica de Galícia.

Es va iniciar en la direcció d'orquestra de la mà del director nord-americà James Ross, i es va graduar a la Universitat de Maryland (EUA). Tot seguit, estudià al Conservatori d'Estocolm amb Jorma Panula. També va rebre classes dels mestres Alan Gilbert, Esa-Pekka Salonen, Jukka Pekka Saraste i Leonard Slatkin.

Ha col·laborat com a director convidat amb la majoria de les orquestres espanyoles, i, fora de la Península, amb la Noorkoping Symphony Orchestra, la Gavle Symphony Orchestra, l'Orquestra de Cambra de Ginebra, l'Orquestra de l'MMCK (Japó) i l'Orquestra Nacional de Colòmbia. Ha dirigit solistes de gran nivell, com Dmitri Sitkovetski, Fazil Say, Kirill Gerstein i María Bayo.

En l'àmbit de la lírica, ha dirigit les noves produccions del Teatro Campoamor d'Oviedo: *Marina*, *La Gran Vía* i *Agua*, *azucarillos y aguardiente*. Recentment, ha dirigit *Cádiz*, de Chueca, amb l'Orquestra Sinfónica de Galícia.

Els seus compromisos més immediats inclouen un enregistrament amb la Sinfónica d'Euskadi per a una col·lecció, del segell Claves, dedicada als compositors bascos.

5 Propostes didàctiques

- 1) Podríeu dir el nom de tres instruments habituals en una orquestra simfònica actual i dels quals no disposava Haydn en la seva primera orquestra al palau dels prínceps d'Esterhazy?
- 2) Podríeu dir la diferència que hi havia, en la forma de tractar les dinàmiques en les simfonies, entre els compositors de l'escola de Mannheim i Franz Joseph Haydn (en la seva primera època al palau dels prínceps d'Esterhazy)?
- 3) Podeu escoltar el tercer moviment de la simfonia núm. 6 de F. J. Haydn, *Menuetto e Trio*, i anar identificant els diferents instruments solistes que hi van intervenint.
- 4) Podeu escoltar el tercer moviment de la simfonia núm. 6 de F. J. Haydn, *Menuetto e Trio*, i anar identificant les diferents parts de l'estructura de minuet: secció A+repetició, secció B+repetició; TRIO compost per secció C+repetició i secció D+repetició; retorn a secció A seguit de secció B. El final de cada secció resulta fàcil d'identificar perquè és en forma de clara cadència. Els instruments solistes us podran ajudar.
- 5) Podeu escoltar el primer moviment de la simfonia núm. 6 de F. J. Haydn, *Allegro*, i seguidament el primer moviment de la tercera simfonia de Beethoven, la simfonia *Heroica*, composta quaranta anys més tard. Podeu comprovar la curiosa similitud que té el solo de trompa que en les dues obres apareix en el moment de reexposar (tornar a fer sentir) el primer tema després de la part central del moviment (el desenvolupament).
- 6) Podríeu dir què és un lied? (aquest mot procedeix de l'alemany i el seu plural és lieder).
- 7) Podríeu dir el nom de dos altres compositors alemanys romàntics que hagin destacat en la composició de lieder?

6 Fonts d'informació

Informació sobre Franz Joseph Haydn

Podeu escoltar els 4 moviments de la Simfonia núm. 6, en re major, "Le matin", de Franz Joseph Haydn a:

<http://www.haydn107.com/index.php?id=2&sym=6&lng=1>

Podeu escoltar totes les simfonies de Franz Joseph Haydn a:

<http://www.haydn107.com/index.php?id=2&lng=1>

Informació sobre Robert Schumann

Robert Schumann. Simfonia núm. 4 (fragment). Director: Sir Simon Rattle. Berliner Philharmoniker (Vídeo a YouTube):

<http://www.youtube.com/watch?v=Wct4zGVB5mQ>

Robert Schumann. Simfonia núm. 4 (completa, en tres parts): Wiener Philharmoniker. Director: Leonard Bernstein. Unitel 1985/1986. (Vídeo a YouTube)

1. *Ziemlich langsam - Lebhaft* <http://www.youtube.com/watch?v=ia9yf-U6AFU>

2. *Romanze: Ziemlich langsam*; 3. *Scherzo: Lebhaft*;

<http://www.youtube.com/watch?v=lzS-n43Mzj8>

4. *Etwas zurückhaltend – Langsam*; 5. *Lebhaft*
<http://www.youtube.com/watch?v=l8iteWJb-hc>

El mateix enregistrament, complet i tot seguit:

<http://www.youtube.com/watch?v=ia9yf-U6AFU&playnext=1&list=PL8EA5AAD1C6715C63>

Lletres de lieder de Robert Schumann, amb traducció a altres idiomes (algunes al castellà):

<http://www.recmusic.org/lieder/s/schumann.html>

Informació sobre Víctor Pablo Pérez

La seva pàgina web és:

<http://www.victorpabloperez.net/>

Informació sobre l'Orquestra Simfònica del Vallès

La nostra pàgina web, on també podreu trobar "Què escoltarem avui?" a l'apartat "Dossiers pedagògics", és:

www.osvalles.com

Fonts d'informació generals

Accés a l'Enciclopèdia catalana:

<http://www.enciclopedia.cat/>

Accés a la Viquipèdia (en català)*

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>

Accés a la Wikipedia (en castellà)*

<http://es.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Portada>

Accés a la Wikipedia (en anglès)*

http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

Accés a YouTube. Pàgina web de vídeos.

<http://www.youtube.com/>

Accés a Spotify: pàgina web d'arxius musicals sonors.**

<http://www.spotify.com/es/products/free/>

*El contingut a cada Viquipèdia és diferent.

** Mitjançant el seu cercador podreu accedir a moltes de les obres musicals de tots els gèneres que vulgueu escoltar. Cal registrar-se i descarregar un petit programa. La modalitat "Spotify free" és lliure i gratuïta. En el procés de registre us demanarà una "invitació", però si seguïu endavant, hi trobareu també una opció per registrar-vos sense "invitació".

7 Entreteniments

Un joc

Quina és la successió dels quatre moviments en què s'estructura una simfonia segons el model establert en l'època de Franz Joseph Haydn? Assenyala la resposta correcta:

- A) 1 – Minuet; 2 - Lent (andante o adagio); 3 - Ràpid (allegro); 4 - Ràpid (allegro tipus rondó)
- B) 1- Lent (andante o adagio); 2 - Ràpid (allegro tipus rondó); 3 - Minuet; 4 - Ràpid (allegro)
- C) 1 - Ràpid (allegro); 2 - Lent (andante o adagio); 3 - Minuet; 4 - Ràpid (allegro tipus rondó)
- D) 1 - Minuet; 2 - Ràpid (allegro tipus rondó); 3 - Ràpid (allegro); 4 - Lent (andante o adagio)

Una anècdota

Sembla ser que la veritable raó per la qual el grup de tres simfonies que Franz Joseph Haydn va compondre tot just establir-se al castell dels prínceps d'Esterházy tenien tantes parts per a instruments solistes no va ser senzillament artística. Tampoc va ser només la lògica intenció d'agradar els seus nous patrons amb unes obres brillants.

El cas és que els músics del palau quan havien d'interpretar parts solistes cobraven un sobresou. Així, en escriure parts solistes per a cada un d'ells, va fer caure una veritable pluja de diners sobre els membres de l'orquestra amb la múrria intenció de guanyar-se la seva simpatia i assegurar-se'n una bona col·laboració.

Solució: C

8 Fonts consultades

Els comentaris "Franz Joseph Haydn" i "Simfonia núm. 6 en re major" inclouen informació continguda als llibres:

"Haydn. Las simfonías". Autor: H. C. Robbins Landon. BBC Music Guides.
IDEA BOOKS, Cornellà del Llobregat (Barcelona) España 2004

"Historia universal de la música", Tomo 1. Autor: Roland de Candé. Editorial Aguilar, Madrid, 1981

"Los dioses de la música", volumen 2. R.B.A. Realizaciones Editoriales, S. A. Editorial Planeta, S.A., 1989

Els comentaris "Robert Schumann" i "Simfonia núm. 4, en re menor, op. 120" inclouen informació continguda als llibres:

"Historia universal de la música", Tomo 2. Autor: Roland de Candé. Editorial Aguilar, Madrid, 1981

"Los dioses de la música", volumen 3. R.B.A. Realizaciones Editoriales, S.A. Editorial Planeta, S.A., 1989

Les imatges històriques procedeixen de Wikimedia Commons: http://commons.wikimedia.org/wiki/P%C3%A0gina_principal?uselang=ca

Les imatges dels nostres col·laboradors són reproduïdes amb el seu consentiment

9 Contacta amb nosaltres

Si vols fer alguna observació o algun suggeriment, ens agradarà molt que ens envïis un correu a osv@osvalles.com i ens ho expliquis.

Redacció: Xavier Riba

Orquestra
simfònica
del Vallès

www.osvalles.com

Narcís Giral, 40 . 08202 Sabadell
Tel. 93 727 03 00 . Fax 93 727 22 28

Trobareu "Què escoltarem avui" a la pàgina web de "la Simfònica": www.osvalles.com a l'apartat *Dossiers pedagògics* des d'on el podreu llegir, descarregar o imprimir